

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Тетяна Яблонська. Щоденники, спогади, роздуми/ упоряд. Г. Атаян та І. Зайцева. К.: Родовід, 2020. 584 с.
2. Владич Л. Тетяна Нилівна Яблонська: монографія. К.: Державне видавництво образотворчого мистецтва і музичної літератури УРСР, 1958. 90 с.
3. Коновалова О., Ситник, І. Історіографія художньої діяльності Тетяни Яблонської. *Молодий вчений*. 2020. №5 (81). С. 59-65. URL: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-5-81-13>
4. Ситник І. В. Творча діяльність Тетяни Яблонської у контексті культурно-мистецьких процесів України середини ХХ – початку ХХІ століть: дисертація. К., 2023. 379 с.
5. Смирна Л. Століття нонконформізму в українському візуальному мистецтві /Ін-т проблем сучасного мистецтва НАМ України. К.: Вид-во Фенікс, 2017. 480 с.

Костянтин Завальнюк

ЛЕОНІД ФІЛОНОВ – КІНЕМАТОГРАФІСТ-ДОКУМЕНТАЛІСТ, ПАТРІОТ УКРАЇНИ

Анотація. У статті висвітлено внесок Л. В. Філонова (1949-2018) в дослідження історії Поділля, зокрема, перебування на терені нашого краю у 1919 році Директорії та Уряду УНР. У статті також наводяться короткі біографічні дані Л. В. Філонова, досягнення у краєзнавстві та журналістиці, перелік основних краєзнавчих та історичних праць. Окрім цього, значна увага приділяється особистим спогадам автора про Л. В. Філонова.

Ключові слова: Поділля, Л. В. Філонов, Вінниця, Кам'янець-Подільський, В. Д. Отамановський, С. М. Виноградський, краєзнавство.

Kostiantyn Zavalniuk

LEONID FILONOV – DOCUMENTARY FILMMAKER, PATRIOT OF UKRAINE

Abstract. The article highlights the contribution of L. V. Filonov (1949-2018) to the study of the history of Podillia, in particular, the stay of the Directory and Government of the UNR in our region in 1919. The article also provides brief biographical data of L. V. Filonov, achievements in local history and journalism, and a list of major local history and historical works. In addition, considerable attention is paid to the author's personal memories of L. V. Filonov.

Keywords: *Podillia, L. V. Filonov, Vinnytsia, Kamianets-Podilskyi, V. D. Otamanovskiy, S. M. Vynogradskyi, local history.*

Культурний та духовний розвиток нашого краю періоду 80–90-х років ХХ – початку ХХІ ст. важко уявити без світлої, благородної постаті Л. В. Філонова (1949-2018) – відомого не лише на Поділлі історика, краєзнавця, культуролога, тележурналіста, громадсько-політичного діяча, доцента кафедри культурології, соціології, педагогіки та психології Вінницького національного технічного університету. Леонід Філонов все своє життя присвятив розбудові вільної, незалежної Української Держави. Він був одним із співорганізаторів Вінницької обласної організації Народного Руху України (1989), стояв біля витоків обласного об'єднання товариства «Просвіта» і майже 20 років очолював цю шановану на Поділлі громаду вінничан-патріотів. Працюючи редактором щотижневої телепрограми «Вінницький плин», підготував 380 цікавих, пізнавальних науково-популярних випусків про історичні події краю, знаних подолян, визначних борців за волю України.

Майже тридцять років пов'язав з викладацькою роботою у Вінницькому національному технічному університеті на кафедрі культурології, де одночасно був редактором молодіжної телепрограми «Вважаю так», яка готувалася за участю студентів ВНТУ. Автор першої в Україні навчальної програми з курсу «Українська культура» для студентів вищих технічних навчальних закладів, виданої у видавництві «Вища школа» (1991) [1].

Народився Леонід Володимирович Філонов 21 березня 1949 року у м. Олександрівка Донецької області. Про донецький період життя Леоніда Філонова залишила яскраві спогади його донька Катерина, в. о. директорки Донецького обласного краєзнавчого музею (м. Краматорськ) у 2018–2020 роках: «Після школи та служби в армії для навчання обрав Львівський університет. У 1971 році його було зараховано на перший курс по спеціальності «Історія». Перебуваючи на канікулах у рідній Олександрівці 1972 року, Леонід Філонов працює у газеті Олександрівської районної ради – «Радянський патріот». І газета, і замітки молодого кореспондента виходили українською мовою.

В особистому архіві Леоніда Філонова збереглося близько двох десятків вирізок з цієї газети.

Він пише, в основному, на молодіжну тематику – про комсомольські осередки, про студентські будівельні загони, передовиків виробництва, про проблеми сільських бібліотек та клубів. Пише і під псевдонімами «І. Матвеев», «Л. Володимиров». Матеріали за власним прізвищем підписує «Л. Філонов, студент історичного факультету Львівського державного університету імені І. Франка» – дуже важливо було, мабуть, означити себе саме в цьому статусі.

У вересні 1972 року він повертається до навчання в університеті, а вже у квітні 1973 року батька разом ще з шістьма

студентами виключають звідти за участь у антирадянській діяльності. Про ці події Леонід Філонов зняв документальний фільм «Березнева паморозь» [2].

Зазначимо, що в ніч з 27 на 28 березня 1973 року співробітниками КДБ за звинуваченням у «націоналістичній діяльності» була затримана група студентів-істориків Львівського університету. Затримання відбулося після розповсюдження ними у Львові листівок проти заборони святкування Шевченківських днів. Уже над ранок були затримані Роман Козовик, Іван Сварник, Ігор Кожан, Степан Слука (студенти групи – Іст-32с), Ігор Худий та Леонід Філонов (обидва з групи Іст-23с). 3 квітня 1973 року, після повернення з конференції у Москві, відразу на летовищі затримали студентку групи Іст-41с Мар'яну Долинську.

У результаті проведеного слідства було встановлено, що на історичному факультеті Львівського університету у 1972 році сформувалася альтернативний до офіційно існуючого гурток вивчення історії України, члени якого студіювали дослідження М. Костомарова, В. Антоновича, М. Грушевського, Ю. Липи, а також твори І. Дзюби, В. Мороза, В. Чорновола тощо. Пропагуючи просвітницьку діяльність через поширення правдивої історичної інформації, студенти-історики склали програму, положення якої визначали групу як молодіжну підпільну організацію, що виступає за здобуття у конституційний спосіб незалежності України. З міркувань конспірації, група не мала офіційної назви, як і формального керівництва (фактично, очільниками вважають С. Слуку і Л. Філонова) [3, с. 513–514].

Хоча затриманим і вдалося уникнути ув'язнення, покаранням їм стало виключення з університету та штучно створювані перешкоди у здобутті вищої освіти безпосередньо у Львівському університеті. Так, С. Слуку, І. Сварника, Р. Козовика, Л. Філонова, І. Кожана та І. Худого було виключено з Львівського університету 18 квітня 1973 року (накази ректора №№ 155–160). Окрім цього, Л. Філонова виключили з лав КПРС, а М. Долинську спеціальним міністерським наказом позбавили ленінської стипендії, яку надавали абсолютним відмінникам навчання [4, с. 517–518].

«Після виключення з Львівського університету, – продовжує свої спогади К. Філонова, – три місяці батько працював у цеху пластмас Львівського заводу радіоелектронної медичної апаратури, жив без прописки. «Одного дня до мене приїхав співробітник КДБ на «Волзі» і попередив, щоб я за 24 години виїхав зі Львова, бо мене заарештують». Довелося повертатися на Донеччину. На той час його батьки розлучилися, і він селиться у матері, яка на той час переїхала до Краматорська.

Тут Філонов влаштовується працювати на Теплоелектроцентральною помічником машиніста. Паралельно намагається таки отримати вищу освіту – вступає на історичний факультет Донецького університету, правда на заочне відділення (закінчив його у 1978 році. – Авт.).

3 листопада 1974 року переходить на педагогічну стезю, і вже не звертає з неї до самого кінця. Перша педагогічна робота – вихователь у Краматорському професійно-технічному училищі № 68. А через рік влаштовується вчителем історії та суспільствознавства у восьмирічній школі № 13 (селище Малотаранівка). (...)

8 лютого 1975 року Філонов бере шлюб з Валентиною Кременчутською, з якою жили в одному будинку на тодішній вулиці Леніна, фактично у сусідніх під'їздах, а у 1976 році у нього народжується донька, себто я. (...)

Весь час проживання на Донеччині Леонід Філонов був під спостереженням КДБ. «В моєму житті з'являлися особи, які завжди намагалися з'ясувати мій настрій, мої погляди, – розповідав про цей період Леонід. – Я навчився бути уважним. Інколи зі мною намагалися говорити про національне. Я вираховував добродіїв, які до мене приходили. Двічі я споював їх і вони зізнавалися». Такий «знайомий» був у Краматорську – намагався піднімати питання, що могли б виявити проукраїнську позицію. Другий, музикант з Донецька, був фактично випадковим знайомим. Він намагався втертися в компанію друзів, а коли його напоїли – зізнався, що робив це з намови КДБ.

Третій «агент» був другом Філонова. Батько цього товариша працював завкафедрою української літератури Донецького Університету, а мати була диктором на телебаченні. (...)

У Краматорську батько спілкувався з Григорієм Гребенюком – на той час завідувачим лабораторією науково-дослідного та проектно-технологічного інституту важкого машинобудування. Постать Гребенюка цікава в історії контексту дисидентського руху на Донеччині. Зокрема, його прізвище значиться у справі Олексі Тихого, як одного з тих, хто контактував з Олексою Тихим і знаходився під наглядом КДБ, як неблагонадійна особа.

Григорій Гребенюк розповсюджував літературу самвидаву. Спілкувався з О. Тихим, читав його статті, про що був допитаний під час слідства і на суді в липні 1977 р. Автор спогаду про О. Тихого.

З 1988 року Гребенюк був членом Української Гельсинської спілки, з 1990 року очолював її Донецьку обласну організацію. З 04.1990 до 05.91 року був заступником голови заснованої на її базі Української республіканської партії.

Батько згадував, що познайомився у 70-ті роки з Євгеном (Григорієм. – Авт.) Гребенюком у поїзді – їхали в одному купе до Києва. З того часу спілкувалися, говорили на різні теми. За його словами, Гребенюк скрізь говорив українською мовою, і, можливо, через це завжди був «під ковпаком», – така послідовна позиція ще й у «технаря» – мешканця російськомовного міста не могла не привертати уваги.

Батько згадує, що однією з найпопулярніших тем цих розмов була русифікація. (...)

Але, повернемося до знайомства з Гребенюком. Батько запевняв, що той познайомив його з Олексою Тихим у 1975 чи 1976

роках. Бачилися вони два рази – саме в момент знайомства і, випадково, в автобусі, що їхав з Дружківки до Краматорська. Говорили українською мовою. Олексу Тихого батько зацікавив тим, що працює вчителем історії. За словами батька, після тієї розмови Олекса Тихий навіть написав йому листа, а що місця проживання не знав – то надіслав на адресу малотаранівської школи, де батько працював. Лист Філонов знищив у 1977 році, як тільки арештували Олексу Тихого по справі «Тихий-Руденко», адже такий документ міг його скомпрометувати, тим більше, як колишнього репресованого. Про що йшлося в листі достеменно батько не пам'ятав – проте, з впевненістю говорив, що не містив нічого антирадянського – лише міркування про педагогіку та виховання всебічно розвиненої особистості.

У січні 1979 року батько розриває шлюб з матір'ю і переїжджає до Донецька, де спочатку працює в школі, а потім в інституті післядипломної освіти вчителів. Бачилися ми з ним рідко – приїздив до нас додому, часом ми ходили на прогулянку в парк, а одного разу він навіть возив мене до Донецька, де знайомив зі своїми колегами. На жаль, тоді мені не було й шести років, тож пам'ятаю це досить фрагментарно.

Працюючи в Донецькому інституті підвищення кваліфікації вчителів, батько часто їздив у відрядження, знайомився з новими людьми і не приховував, що шукав можливості покинути Донбас (який в приватних розмовах дозволяв собі називати «забембаним»), бо все життя мріяв жити у Львові або в Києві. Але так сталося, що містом, за яке він «зачепився», стала саме Вінниця» [5].

З 1986 року Л. Філонов – працівник Вінницького інституту вдосконалення вчителів, з 1989 року – доцент кафедри культурології, мистецтва і дизайну Вінницького державного політехнічного інституту (нині – Вінницького національного технічного університету) [6, с. 197].

Сферою його наукових інтересів були краєзнавство, культура України, політична історія на Поділлі в XX столітті. Серед наукових здобутків та звершень Л. В. Філонова особливо виділяються його ґрунтовні, актуальні і до сьогодні дослідження про військову та державницьку діяльність козацького полковника Івана Богуня [7], про перебування Директорії УНР у м. Вінниця в лютому 1919 року та про її заходи у різних ділянках державного, культурного та соціально-економічного будівництва [8], про нелегку долю та подвижницький чин краєзнавців В. Д. Отамановського [9, 10], О. О. Кривецького [11], про повстанську антибільшовицьку діяльність колишнього учителя отамана Якова Гальчевського [12] тощо. Окрім цього, перу Л. В. Філонова належать три науково-краєзнавчі книги: «Дай, Боже, пам'яті нащадкам: Історико-документальні нариси» (Вінниця, 1995), «Орел Подільського краю» (Київ-Львів, 2004; у співавторстві з К. В. Завальнюком та В. Ю. Резніком) та «Із плину часу: історико-документальні нариси, публіцистика» (Вінниця, 2006) [13, 14, 15]. Також Л. В. Філонов є автором 80 публікацій у журналах «Україна», «Вітчизна», «Вісник ВПЛ», республіканських та обласних газетах [16].

Л. В. Філонов – засновник та багаторічний голова Вінницького обласного об'єднання товариства «Просвіта» (згодом – почесний голова цього товариства), а також один із засновників Вінницької обласної організації товариства «Меморіал». Ініціював численні конференції, видання книг, саме завдяки його зусиллям на вулиці Соборній з'явилась пам'ятна дошка про перебування уряду УНР у Вінниці та барельєф Дмитра Марковича (одного з урядників УНР, активного члена «Просвіти» у 1917–1919 рр.). Член Спілки журналістів України. Лауреат Всеукраїнського телефестивалю «Україна диводивовижне» та дипломант Всеукраїнського телерадіофестивалю «Калинові острови» [17]. Завдяки йому було створено низку відеофільмів та історико-документальних фільмів про видатних українських діячів та історичні події: «Савой. Маємо за честь!» (1996), «Мури крізь століття...» (1998), «Ямпіль на Дністрі» (2001), «Мій Хмільник», «УПА: Маловідомі сторінки», «Історія родини Кульматичких», «Богунова Вінниця», «Непокараний злочин» (2001), «Звичаєва січ (табір у Брацлаві)» (2003), «Березнева паморозь» (2003), «Орел Гальчевський» (2004), «Звичаєва Січ» (2004), «Академік Данило Заболотний» (2006), «Савой» із пам'яті століття» (до 75-річчя Вінницької області) (2007), «Микола Леонтович» (2007), «Дві столиці Поділля» (Вінниця та Кам'янець-Подільський) (2007), «Посмішка Кочура» (2008), «Чи пам'ятаємо» (про С. Петлюру» (2008), «Повернення» (про Д. Марковича) (2009), «Вінницький національний технічний університет» (2010), «Яків Гальчевський» (2014), «Палаюча пам'ять» (про мужнього звияжця АТО, Героя України Костянтина Могилка) (2014), «З Отамановським по Вінниці» (2016) тощо [18, с. 197; 19].

Особливе місце у творчій спадщині Л. В. Філонова займає фільм «Виноградський. В гармонії неба і землі» (2013), – перший у вітчизняному кінематографі науково-документальний фільм про видатного українського мікробіолога, еколога, ґрунтознавця, автора відкриття явища хемосинтезу, засновника ґрунтової мікробіології й екології, вченого із світовим ім'ям С. М. Виноградського (1856-1953).

Значне місце у фільмі, зйомки якого відбувалися у Вінниці, Городку, Києві, Санкт-Петербурзі, Брі-Конт-Робер (Франція), відводиться городоцькому періоду життя визначного українського вченого (1905–1916). Зазначається, що 1892 року С. Виноградський вступив у володіння Городком (з 1923 до 2020 року – райцентр на Хмельниччині), який отримав у спадок після смерті батька. Саме обставини вимагали повернутися додому та навести лад. Керуючий маєтком К. Фішман, одружившись з його матір'ю, безконтрольно управляв спадщиною родини. Прибувши в Городок, науковець кілька разів спіймав його на тому, що той дурить, і мати розірвала з ним шлюб [20].

«У своїх спогадах, – відзначав у розмові з кореспондентом газети «Урядовий кур'єр» автор фільму Л. Філонов, – науковець назвав десятиріччя перебування в Городку найщасливішим періодом у житті.

Він зробив зразкове господарство, застосував найновіші технології в усіх галузях: лісництві, садівництві, землеробстві, тваринництві... У нього люди добре заробляли, містечко стало розквітати. Навіть коли почалася Перша світова війна, воно дало прибуток. «Одне слово, реформування повне, якого ніде не доводилося бачити», – пізніше згадував він про своє господарство.

Вставав «капіталіст і поміщик» о 4–5 годині і працював по 10–12 годин, якщо не в саду, то в лісі, на будівництві тощо і «все це бадьорило і було якось фанатично старанно». Зауважимо, що з часом він закладе сад на своїй віллі у Швейцарії, потім у Франції, працюватиме теж старанно, однаке те буде ерзацом, а справжнім залишиться Городок.

1916 рік став останнім роком його життя в містечку. «Один молодший конюх, мало до чого придатний, раптом став грати роль якогось начальства. Все це не залишало сумнівів, що моє щасливе життя в Городку закінчилося», – записав у своєму щоденнику Сергій Виноградський. Бачачи до чого йде, здав свої фільварки в оренду та перебрався в Одесу, де проявив здібності публіциста, розкриваючи хижу сутність революціонерів. Зрештою, в січні 1920 року емігрує до Сербії. Працює викладачем у Белградському університеті, що його не задовольняло. І раптом отримує лист від керівника Пастерівського інституту Еміля Ру, що «матимемо за честь»... [21].

У Франції Сергій Виноградський очолює відділення ґрунтової мікробіології в інституті. Тому поселяється в Брі-Конт-Робер, яке було селом за 30 кілометрів від Парижа. Йому дали у власність маєток, приміщення для лабораторії та навпроти виділили землю для досліджень. На місяць отримував п'ять тисяч франків – тоді це була дуже велика зарплата. Він робить відкриття, пише наукові статті, виступає на конференціях. А ще готує великий (понад тисяча сторінок) підручник із мікробіології ґрунту.

Під час Другої світової війни завершує працю над підручником, який, зауважимо, і тепер використовують у вишах Європи. Однак виникла фінансова проблема щодо випуску книжки, бо після війни інститут перебував у скруті. Гроші дав Зельман Ваксман, який цінував Виноградського і з США приїжджав до нього. Напевне, вони добре розуміли один одного, адже їх поєднувала українська земля, зокрема Поділля.

«Зауважимо: ще у 1894 році він став членом-кореспондентом Імператорської Санкт-Петербурзької Академії наук, а в 1923-му, хоч уже був в еміграції, – почесним членом Російської АН. До речі, це був єдиний в її історії випадок обрання нею емігранта. Однак потім на довгі роки його ім'ям тут нехтували.

Річ у тім, що він називав більшовиків «ревідами» – революційними ідіотами. Ще у 1919 році в одному зі своїх памфлетів безпомилково визначив місце цієї ідеології в системі загальнолюдських цінностей, як місце «звалища в історії для великих злочинів проти людства». Тож коли у 1969 році французька сторона

передала російському архіву АН його щоденник та деякі інші папери, їх поклали під сукно. Кілька десятків років також не давали хід повісті сучасного російського мікробіолога, професора Г. Заварзіна «Три життя академіка Виноградського». Вона побачила світ лише 2008 року» [22].

Зазначимо також, що продюсером фільму, а також одним з ініціаторів відкриття пам'ятника С. М. Виноградському у Городку (25.05.2012 р.) був уродженець с. Новий Світ (нині входить до складу Городоцької міської територіальної громади), доктор медичних наук, провідний науковий співробітник Національного інституту фтизіатрії і пульмонології ім. Ф. Яновського НАН України Микола Іванович Гуменюк [23].

27 липня 2018 року Леонід Філонов відходить у засвіти. Очевидно, дався взнаки повторний інсульт...

Автору цих рядків, як працівнику читального залу Державного архіву Вінницької області, члену Вінницького обласного об'єднання товариства «Просвіта» і, зрештою, сусіду за місцем проживання (мешкали в одному багатоквартирному будинку), свого часу доводилося неодноразово спілкуватися та співпрацювати з Леонідом Володимировичем Філоновим. Саме в приміщенні Держархіву області, де колись, за словами Л. В. Філонова, знаходився «офіс» голови Кабінету виучування Поділля В.Д. Отамановського, Леонід Володимирович почерпнув чимало творчих ідей та знахідок для своїх наукових праць, а також використав величезну кількість архівних документів для ілюстрації власних унікальних науково-документальних фільмів. Зрештою, у житті і творчості обох подвижників краєзнавчого руху різних історичних епох (В.Д. Отамановського і Л. В. Філонова) можна віднайти чимало спільних духовних рис та й навіть певну зовнішню подібність. До речі, працюючи над фільмом про В. Д. Отамановського, саме Л. В. Філонов звернув увагу на цифрову містику, що оточувала вінницькі «Мури»: побудова єзуїтського монастиря (нині – приміщення Держархіву області) тривала 7 років, домініканського собору (нині – Свято-Преображенський кафедральний собор) – 7 років, діяльність Вінницької колегії в «Мурах» складала 7 років, «едукативної» (освітньої) комісії – 7 років, функціонування Ради робітничих та солдатських депутатів у «Мурах» тривало 7 років, через 7 років засновується Кабінет виучування Поділля, 7 років функціонувала в «Мурах» Українська автокефальна православна церква. Більше того, у створенні документального фільму про В. Д. Отамановського брали участь 7 істориків.

Напевне, не виглядає випадковим і наступний факт. У знайденому Л. В. Філоновим серед числених документів періоду Директорії листі «Великий Схід Франції» (мова українська) йдеться про потребу визнання масонської Великої ложі України, а далі говориться так: «Великий Схід Франції» уважно стежить за подіями в Україні, поважає шляхетні прагнення України до соборності», а далі мовиться

про те, що масони «Великого Сходу Франції» будуть користуватися усіма способами підтримки Великої ложі України [24, с. 24–25]. До речі, до українських масонів належали такі відомі державні та громадські діячі, як М. Грушевський, С. Єфремов, Д. Дорошенко, Ф. Матушевський, Г. Чижевський, В. Чехівський, Й. Лозинський, В. Боржковський та інші, життєві долі яких були тісно пов'язані з Вінниччиною [25, с. 24].

Як справжній просвітянин, Леонід Володимирович намагався доносити зерна розумного, доброго, вічного до своїх слухачів. І це були не лише його студенти. Досить часто він виступав із тематичними лекціями з історії українського національно-визвольного руху, а також про злочини народовбивства, скоєними більшовицькою верхівкою у м. Вінниця у 1937–1938 рр., перед різними аудиторіями (військовослужбовцями вінницького гарнізону Військово-повітряних сил, учнями та студентами середніх і вищих форм навчання тощо). Як голова вінницької «Просвіти», Л. В. Філонов організував та провів чимало просвітницьких акцій патріотичного спрямування (в т. ч. краєзнавчі конференції, виставки, «круглі столи», презентації, книгодрукування тощо). До речі, саме завдяки ініціативі Л. В. Філонова та фінансовій підтримці очолюваної ним «Просвіти» автор цих рядків зумів у 2005 році видати книгу «Життя в ім'я України» (про уродженця с. Озеро на Немирівщині, кооператора, педагога, члена Української Центральної Ради та повстанського отамана В. С. Мачушенка). Ще раніше, у 2004 році, у співавторстві з Л. В. Філоновим та В. Ю. Резніком було видано книгу про отамана Якова Гальчевського «Орел Подільського краю». Вже тоді Леонід Володимирович був ознайомлений із мемуарами Я. Гальчевського «Проти червоних окупантів» (т. 1 – Краків, 1941, т. 2 – Краків-Львів, 1942) і планував перевидати їх для широкого загалу. Однак, передчасна смерть завадила цим планам здійснитися...

Природжений аристократизм, внутрішня духовна культура та інтелігентність органічно поєднувались у ньому з твердою громадянською позицією у відстоюванні ідеалів вільної, незалежної, соборної, демократичної Української держави. Леонід Володимирович був ревним парафіянином Української автокефальної православної церкви, слідував духовним канонам у повсякденному житті.

Іноді за чашкою домашньої кави по-львівському, яку Леонід Володимирович дуже полюбляв, він розповідав історії, про які не любив говорити вголос чи в широкому колі знайомих. Так, розповідаючи про свої студентські роки у Львові, Леонід Володимирович признався, що знав про важкі випробування, що невдовзі випадуть на його долю, оскільки дізнався про це від... потойбічної могутньої істоти, яка несподівано матеріалізувалася в кімнаті студентського гуртожитку, коли вже всі спали, за винятком самого Леоніда... Згодом, вже будучи у дорослому віці, Леонід Володимирович зіткнувся із... привидом монаха, який глибокого ранку здійснював «ранковий пробіг» перед вікнами його тодішньої вінницької

квартири. Цікаво, що перед цим Леонід Володимирович був у Львові, де мав необережність зіронізувати на адресу одного з монахів (не пригадую де, але, здається, що цей випадок мав місце в Музеї історії релігії).

Очевидно, що подібні випадки у житті Л. В. Філонова, а також подвижницька, активна діяльність на ниві просвітництва, його інтерес до потаємних сторінок української історії свідчать про велику духовну місію, яка була йому приготована Вищими Силами. І Леонід Володимирович з честю та гідністю ніс свій хрест, здійснюючи своє служіння людям...

За свою багаторічну подвижницьку культурно-просвітню працю Л. В. Філонов був нагороджений медаллю Всеукраїнського товариства «Просвіта» – «Будівничий України» (2001), грамотами Спілки журналістів України, Вінницької обласної держадміністрації та ректорату ВНТУ. Лауреат громадської премії Всеукраїнського товариства ім. Якова Гальчевського «За подвижництво у державотворенні» в номінації «Громадський діяч» (2003). Заслужений працівник культури України (2006) [26, с. 232]. Нагороджений орденом Володимира Великого III ступеня (2009) та орденом Івана Мазепи (2009) [27].

Вогонь духовності, запалений Л. В. Філоновим, житиме у серцях його вихованців, а також у всіх добрих справах на благо нашої Праматері України.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. З любов'ю до Вінниччини. Пам'яті просвітянина Леоніда Філонова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://vinnytsia-museum.in.ua/exhibitions/2019/in-memory-of-filonov> (дата звернення: 20.10.2024). – Назва з екрану.
2. Персональний сайт Леоніда Філонова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://postati.vntu.edu.ua/filonov/statti/biogr.html> (дата звернення: 20.10.2024). – Назва з екрану.
3. Сіромський Р., Сіромська Г. «Ідеологічні зриви» або справа «Москїти»: архівні документи про реакцію КДБ і комсомольсько-партійних органів Львівського університету на антирадянську діяльність студентів-істориків (1972-1973 роки) // Вісник Львівського університету. Серія історична. 2017. Спецвипуск. С. 513-540.
4. Там само.
5. Персональний сайт Леоніда Філонова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://postati.vntu.edu.ua/filonov/statti/biogr.html> (дата звернення: 20.10.2024). – Назва з екрану.
6. Гальчак С. Д. Краєзнавці Вінниччини: Біографії. Бібліографія. Вінниця: Книга-Вега, 2005. 224 с.
7. Філонов Л. В. Іван Богун на відстані століть і сьогодення // Вінниччина – край козацької слави: Матеріали краєзнавчої конференції. Вінниця, 2001. С. 4-5.

8. Філонов Л. В. Дай, Боже, пам'яті нащадкам: Історико-документальні нариси. Вінниця, 1995. 32 с.
9. Філонов Л. В. Значення праць В. Д. Отамановського для шкільного краєзнавства на Вінниччині // Тези доповідей 6-ї Вінницької обласної історико-краєзнавчої конференції. Вінниця, 1988. С. 102-103.
10. Філонов Л. В. Краєзнавець Отамановський // Вітчизна. 1990. № 11. С. 191-192.
11. Філонов Л. В. О. О. Кривецький – учитель-народознавець // Тези доповідей VIII Вінницької обласної історико-краєзнавчої конференції. Вінниця, 1989. С. 73.
12. Філонов Л., Завальнюк К., Резнік В. Орел Подільського краю. Київ-Львів: Галицька видавнича спілка, 2004. 48 с.
13. Філонов Л. В. Дай, Боже, пам'яті нащадкам: Історико-документальні нариси. Вінниця, 1995. 32 с.
14. Філонов Л. В. Із плину часу: історико-документальні нариси, публіцистика. Вінниця: Книга-Вега, 2006. 120 с.
15. Філонов Л., Завальнюк К., Резнік В. Орел Подільського краю.
16. Персональний сайт Леоніда Філонова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://postati.vntu.edu.ua/filonov/statti/biogr.html> (дата звернення: 20.10.2024). – Назва з екрану.
17. Там само.
18. Гальчак С. Д. Назв. праця.
19. Помер почесний голова вінницької «Просвіти» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://vn.depo.ua/ukr/vn/pomer-rochesniy-golova-vinnickoyi-prosviti-20180727812716> (дата звернення: 20.10.2024). – Назва з екрану.
20. Чебан О. Леонід Філонов: «Учений назвав десятиріччя перебування в Городку найщасливішими роками» // Урядовий кур'єр. 2013. 27 липня.
21. Там само.
22. Там само.
23. Там само.
24. Філонов Л. В. Дай, Боже, пам'яті нащадкам: Історико-документальні нариси.
25. Там само.
26. Вінниччина журналістська / Авт.-упор. В. Г. Лисенко. Вінниця: ФОП Горбачук І. П., 2010. 320 с.
27. Персональний сайт Леоніда Філонова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://postati.vntu.edu.ua/filonov/statti/biogr.html> (дата звернення: 20.10.2024). – Назва з екрану.

ПОРТРЕТ КРАЄЗНАВЦЯ: ВОЛОДИМИР РЕВУЦЬКИЙ ТА ЙОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ІСТОРІЇ ПОДІЛЛЯ

Анотація. У статті схарактеризовано історико-краєзнавчу спадщину Володимира Ревуцького (1953-2024 рр.), що знайомить читачів з історією містечок та сіл Південно-Східного Поділля від давнини до сьогодення. Зосереджено увагу на вмінні автора об'єктивно відтворювати маловідомі сторінки історії краю. Зроблено висновок про те, що краєзнавчий доробок дослідника становить значну наукову цінність.

Ключові слова: Володимир Ревуцький, краєзнавство, Поділля, Мурованокуриловецьщина, історичні джерела, археологія.

Vitaly Tuchynsky

PORTRAIT OF A LOCAL HISTORIAN: VOLODYMYR REVUTSKY AND HIS RESEARCH INTO THE HISTORY OF PODILLIA

Abstract. The article describes the historical and local history heritage of Volodymyr Revutsky (1953-2024), which introduces readers to the history of towns and villages of Southeastern Podillya from ancient times to the present. The author's ability to objectively reproduce little-known pages of the history of the region is emphasized. The conclusion is made that the researcher's local history achievements are of significant scientific value.

Keywords: Volodymyr Revutskyi, local history, Podillia, Murovano-Kurilovechyna, historical sources, archeology.

28 грудня 2025 року виповнюється рік відтоді, як завершив свій земний шлях Володимир Артемович Ревуцький – відомий педагог, краєзнавець та громадсько-політичний діяч Подільського краю.

Володимир Ревуцький народився 29 вересня 1953 року в селі Куширівці колишнього Волочиського району Хмельницької області. Закінчив філологічний факультет Кам'янець-Подільського педагогічного інституту. З 1975 року працював у Снітківській середній школі учителем української мови та літератури, а згодом – директором. Учитель-методист. Багато працював над удосконаленням навчально-виховного процесу, на базі школи проводили значну кількість цікавих та змістовних виховних заходів. У період президентства Віктора Ющенка В. Ревуцького призначили на посаду Голови Мурованокуриловецької районної державної адміністрації. Член Національної спілки краєзнавців та журналістів України, лауреат обласної премії «За досягнення в гуманітарній діяльності», переможець Всеукраїнського конкурсу «Люби і знай Україну».